

Dagmar KUSEDOVÁ

PROJEKT ATLASU KATOLÍČEJ CIRKVI NA SLOVENSKU

Kusendová, D.: The project of The Atlas of The Catholic Church in Slovakia. Kartografické listy 2005, 13, 3 figs., 4 refs.

Abstract: Following the issued Atlas of churches, confessions and religions in Slovakia (Poláčik 2000), the next cartographic publication – the atlas which comprises the analysis of confessions statistics based on the last census of population in Slovakia carried out in 2001, with special impact on statistics of the Catholic Church is being prepared at the moment. The paper highlights this project, featuring its structure, contents, cartographic design, the collective of authors, the ways of data processing, the timetable of its issuing and the current state of the project progression, scheduling, and publishing.

Keywords: thematic religious atlas, Catholic Church in Slovakia

Úvod

Politické a spoločenské zmeny po roku 1989 poskytli nové podmienky na výskum religiozity na Slovensku. Roku 1991 sa uskutočnilo od roku 1930 prvé štatistické sčítanie (cenzus), v ktorom obyvatelia Slovenska mohli deklarovat' svoju príslušnosť k cirkvi (konfesiu), resp. svoj postoj k vierovyznaniu. Na základe jeho výsledkov a vďaka spolupráci geografov, kartografov, štatistikov, predstaviteľov jednotlivých cirkví a náboženských spoločností Slovenska vzniklo ekumenické dielo *Atlas cirkví, náboženských spoločností a religiozity Slovenska* (Poláčik ed. 2000).

Vzhľadom na to, že ďalší cenzus roku 2001 priniesol zaujímavé výsledky a zreteľnejšie sa ukázala dôvera obyvateľstva Slovenska k inštitútu cenzu a cirkvi, bol roku 2003 pripravený na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského v spolupráci s ďalšími inštitúciami dvojročný vedecký projekt na tému: Atlas katolíckej cirkvi na Slovensku.

Hlavný prínos diela – *Atlasu Katolíckej cirkvi na Slovensku*, ktoré je predmetom riešenia grantového projektu VEGA Ministerstva školstva Slovenskej republiky (č. 1/1308/04), má byť udržanie kontinuity v monitorovaní a analýze vývoja fenoménu religiozity slovenskej populácie. Dielo je pokračovaním a komparáciou ekumenického *Atlasu cirkví, náboženských spoločností a religiozity Slovenska*. Okrem analýzy religióznej štruktúry obyvateľstva na základe výsledkov sčítaní z rokov 1991 a 2001 a komplexného obrazu o súčasnom stave religiozity a zmenách za posledné desaťročie, bude v tomto diele predmet skúmania rozšírený o prezentáciu historicko-religiózných otázok s osobitným dôrazom na katolícku cirkev s cieľom poskytnúť širší obraz o vývoji katolicizmu a aktuálnej štruktúre a usporiadaní katolíckych cirkví na Slovensku.

Návrh projektu atlasu

V prípravnej fáze projektu sa vyprofiloval účel a základný obsah diela spolu s deväťčlenným autorským kolektívom na čele s editormi doc. RNDr. Štefanom Poláčikom, PhD. a prof. ThDr. Viliamom Judákom, PhD. V radoch autorov figurujú geografi, kartografi, historici, archeológovia, teológovia a významní predstavitelia Rímskokatolíckej a Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku, ktorých pomoc bola veľmi výrazná najmä v oblasti zberu a aktualizácie dát nesúvisiacich s cenzom.

V návrhu projektu sa uvažovalo s formou vydania súborného diela – atlasu, kde by bol vyvážený podiel textovej a mapovej časti. Širšie resumé v angličtine a nemčine by malo pomôcť za hraničným čitateľom zvýšiť informovanosť o Slovensku, jeho populácii a charakteristike z tohto špecifického hľadiska.

Práce na projekte boli rozdelené do dvoch etáp. Prvá etapa, plánovaná na rok 2004, bola zaameraná na zber a spracovanie štatistických podkladov, tvorbu máp a sprievodného textu.

V druhej etape sa mala realizovať metódami počítačovej kartografie (Pravda a Kusendovi: 2004) tvorba tematických máp v prostredí programu geografického informačného systému (GIS) kompletizácia diela a príprava podkladov pre tlač s vyústením do vydania vlastného diela v roku 2005.

Plánovanými tematickými oblasťami boli:

- stav religiozity v Európe a u nás,
- historické aspekty vývoja katolíckych cirkví na Slovensku,
- religiózno-geografické aspekty katolíckych a ostatných cirkví na Slovensku (hodnotenie a komparácia cenzov z hľadiska vierovyznania),
- katolícke mužské rehole a ženské rehole na Slovensku,
- rímskokatolícke kostoly a gréckokatolícke chrámy na Slovensku (historický vývoj),
- pútnické miesta, krížové cesty, organy a krstiteľnice na Slovensku,
- konštrukcia územno-správnej štruktúry katolíckych cirkví na Slovensku (mapy a katalógy riadiacich a územných rímskokatolíckych a gréckokatolíckych jednotiek).

Realizácia projektu atlasu

Počas riešenia projektu sa plánovaný obsah mierne modifikoval. V katalógu významných cirkevných miest sa vypustili organy a krstiteľnice a boli nahradené kalváriami, bazilikami minor. pribudla katolícka charita, školstvo, cirkevné ozbrojené sily, pastoračné návštevy pápeža na Slovensku. Rozšíril sa jazykový rozsah resumé o taliančinu, čo výrazne rozšírilo potenciálny okruh čitateľov z radov kléru.

V konečnej podobe dielo kartograficky prezentuje tieto témy:

- dominantné náboženstvá a najznámejšie pútnické miesta v štátoch Európy,
- religiózne štruktúry v okresoch Slovenska v rokoch sčítania 1991 a 2001 a ich komparácia,
- lokality s archeologickým výskumom sakrálnych architekúr na Slovensku,
- vývoj počtu rímskokatolíckych kostolov a gréckokatolíckych chrámov postavených v jednotlivých storočiach na Slovensku podľa cirkevného, resp. administratívneho delenia,
- pastoračné návštevy Svätého Otca na Slovensku,
- pútnické miesta, kalvárie a krížové cesty na Slovensku,
- katolícka charita,
- mužské a ženské rehole,
- katolícke školstvo na Slovensku,
- ordinariát Ozbrojených síl a Ozbrojených zborov SR,
- územné celky rímskokatolíckej a gréckokatolíckej správy na Slovensku.

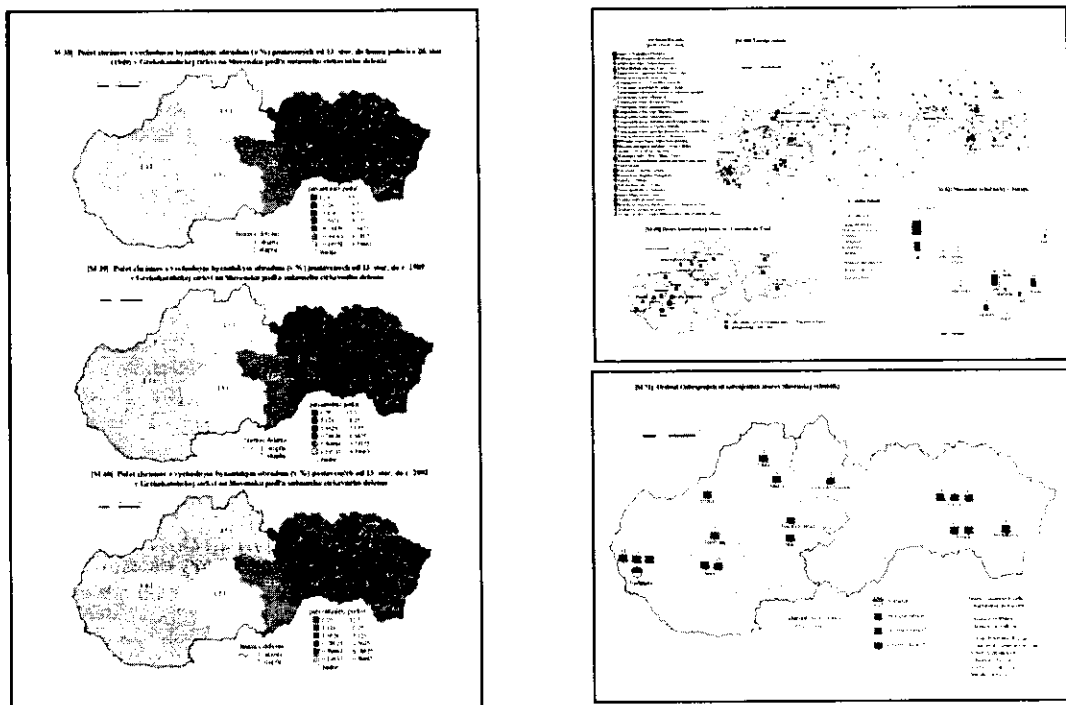
V čase prípravy tohto príspevku bolo dielo už v tlači (Poláčík, Judák eds. 2005) a dá sa konštatovať, že svojím obsahom podáva na 110 mapách ucelenú históriu vývoja a súčasného stavu katolíckej cirkvi na Slovensku s obsažnými katalógmi arcidiecéz, diecéz, dekanátov a farností.

Podrobnejšie o obsahu diela spolu s ďalšími informáciami poskytuje osobitne zriadená www stránka: <http://www.frcth.uniba.sk/atlas>.

Od začiatku projektovania sa uvažovalo len o analógovej forme atlasu, aj keď spracovanie dát a tvorba máp v prostredí programu desktop mapping GIS vytvárajú podmienky na prezentáciu atlasu v digitálnom tvare, či už v pasívnej (CD ROM) alebo aktívnej forme so zapojením multimédií alebo mapového serveru.

Vzhľadom na množstvo zozbieraného dokumentačného a štatistického materiálu sa atribútové dáta usporiadali v prvej etape do formátu XLS a DBF v programe Microsoft Excel. V druhej etape boli importované do programu MapInfo Professional ver. 7.8, v ktorom sa realizovala tvorba máp a kompletizácia všetkých mapových kompozícií. Počas práce sa viackrát osvedčila voľba flexibilného prostredia programu GIS, a to najmä pri generovaní legend, popisu, automatizácii tvorby máp s rôznymi dátovými súbormi a rovnakým dizajnom a pri aktualizácii atribútových báz.

Z hľadiska geografickej lokalizácie sa použili dve mapové osnovy, a to územie Slovenska a Európy. Mapovú osnovu pre témy v rozsahu celého územia Slovenska tvorili mapy s hranicami územného (administratívneho, resp. cirkevného) členenia v modifikovanom systéme JTSK v rôznych mierkach, ktoré boli optimalizované na rozsah aktívnej plochy listu A4. Mapy Európy tvorili osnovy v dvoch mierkach, a to 1:310 mil. a 1:540 mil. v Lambertovom rovnakoplošnom zobrazení s hranicami štátov. Kompozície máp boli riešené vo viacerých variantoch (obr. 1).

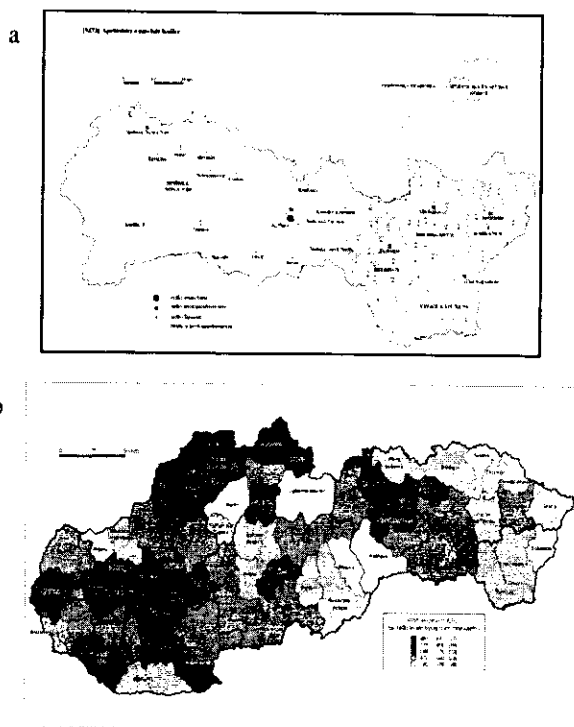

Obr. 1 Ukážky vybraných kompozícií atlasu

Osobitne sa riešili osnovy a kompozície máp správnych celkov jednotlivých cirkví. Keďže autori mali k dispozícii detailné dáta z oboch sčítaní za oblasť religiozity vďaka úzkej spolupráci so Štatistickým úradom SR v Bratislave, vznikla možnosť v katalógoch diela porovnávať dáta v detailnej hierarchickej štruktúre cirkevných riadiacich orgánov, a to: v Gréckokatolíckej cirkvi od úrovne protopresbyterátov (obr. 2a) a v Rímskokatolíckej cirkvi od úrovne farností.

Všetky štatistické dáta z cenzov sa prepočítali a vizualizovali v administratívnych hraniciach obcí s platnosťou k roku 2001. Územné jednotky cirkevnej správy (farnosti, dekanáty, diecézy, arcidiecézy, protopresbyteráty atď.), vybudované na báze hraníc základných územno-správnych jednotiek – obcí, sú platné k roku 2005.

Kartografické metódy a kompozície jednotlivých máp sa volili vzhľadom na širokú cieľovú skupinu (od odborníkov s kartografickým vzdelaním až po kartografických laikov) zväčša vo forme jednoduchých kartogramových, (karto)diagramových a choropletových máp s areálovými, resp. figurálnymi znakmi. Pôvodný návrh schematických foriem administratívnych hraníc na báze Thiesenových polygónov (Kusendová 2004 – obr. 2b) bol nahradený fyzickogeografickými topografickými areálovými jednotkami v kontexte možnej komparácie s inými mapami a lepšej čitateľnosti.

Obr. 2 Ukážka mapovej kompozície gréckokatolíckej územnej správy (a) a mapovej osnovy okresov Slovenskej republiky na báze Thiessenových polygónov (b)

Obr. 3 Návrh obálky atlasu vo veľkosti A4 od J. Poláčíka

Plánované náklady na vydanie diela determinovali jeho rozsah (do 180 strán) a veľkosť (A4 na výšku). Moderná forma vzájomnej kombinácie máp a sprievodného textu umožnila tvorbu takej prírúčnej formy atlasu pripomínajúcu tradičné školské atlasy (obr. 3).

Záver

Atlas katolíckej cirkvi na Slovensku je z pohľadu slovenskej atlasovej tvorby ojedinelým počínom, ktorého vydanie je sprevádzané príhodnou spoločensko-politickou klímou v Slovenskej republike. Čitateľ môže vnímať ideovú osnovu atlasového diela cez niekoľko rovín, a to: spoločenskú, kultúrnu, poznávaciu a ekumenickú. Editori ju však chápu najmä cez vedeckú rovinu. Téma diela sa dotýka viacerých disciplín humánnych a prírodných vied, pričom sa v ňom prelínajú interdisciplinárne poznatky zo špecifických oblastí, ako je cirkevná história, geografia religii a historická geografia. Atlasové dielo ponúka cenné informácie, ktoré zobrazujú výsledky štatistických zistení a vlastných výpočtov nielen v textovej a tabuľkovej, ale najmä v kartografickej forme.

Odmenou kartografa na poli rozširovania kartografickej gramotnosti môžu byť slová vysokého cirkevného hodnostára, kardinála J. Ch. Korca z úvodu atlasu (<http://www.frch.uniba.sk/atlas/nas.php?lng=sk&mid=4>): „Mapy nie sú len obrázky, grafické reprezentácie, pre ktoré platia relatívne voľné princípy ich zostrojovania, ale sú to vyjadrenia v systémovo sformovanom mapovom jazyku, ktorý sa realizuje v matematicky (geometricky) definovanom priestore (v mapovej osnove).“

Literatúra

- KUSENDOVÁ, D. (2004). Kartografická vizualizácia rozmiestnenia obyvateľstva Slovenska. In *Geografie a proměny poznání geografické reality*. 2.svazek, Ostrava (Ostravská univerzita), 488-497. (CD nosič ISBN 80-7042-788-4).
- POLÁČIK, Š. ed. (2000). *Atlas cirkví, náboženských spoločností a religiozity Slovenska*. Bratislava (Chronos).
- POLÁČIK, Š., JUDÁK, V. eds. (2005 in print) *Atlas Katolíckej cirkvi na Slovensku*. Bratislava (Lúč).
- PRAVDA, J., KUSENDOVÁ, D. (2004). *Počítačová tvorba tematických máp*. Bratislava (Univerzita Komenského).

S u m m a r y

The project of The Atlas of the Catholic Church in Slovakia

From the point of view of cartography, The Atlas of the Catholic Church in Slovakia is a unique thematic religious atlas published in line with appropriate social and political situation in the Slovak Republic. The edition had been originated and was applied as a project of the Ministry of Education of the Slovak Republic.

The idea of the Atlas was accomplished on several levels: societal, cultural, ecumenical, and, of course, scientific. The subject of this project refers to several spheres of human and natural disciplines, where interdiscipline knowledge on such specific fields, as the Church history, geography of religions, and historical geography interlinks. The Atlas provides valuable information reflecting the results of statistical analyses and original calculations of the authors in cartographic, textual, and tabular forms. In scope of 110 maps this specific edition (Poláčik, Judák eds. 2005) offers a comprehensive overview of the Church history in the past and present comprising also an extended catalogue of archbishoprics, dioceses, deantries and parishes.

From the project beginning, it was considered with the atlas interpretation only in the analogue form, even though the data and maps processing over the GIS desktop mapping could be presented digitally, either in passive or active form.

From the viewpoint of geographical localisation of maps, the territories of Slovakia and Europe were used. The maps have been designed in several variants (Fig. 1 and Fig. 2). All statistical data from the censuses were processed and visualised in the framework of settlements administrative boundaries valid as per the year 2001. The clerical territorial units were designed using the most detailed scale of administrative division of Slovakia (the settlement level) as per 2005.

The limits of project financing have determined the atlas size in the extent of up to 180 pages and of A4 format. The modern, flexible form of maps and text outlay allowed producing of almost referenced atlas shape, narrowly matching with the size of traditional school atlases (Fig. 3).

More information on the atlas could provide a specially designed web site <http://www.frcth.uniba.sk/atlas>.

Fig. 1 The example of maps composition

Fig. 2 The illustration of the Greek-Catholic administration units (a) and the map outlay of the district division in the Slovak Republic based on the Thiessen polygons (b)

Fig. 3 The design of the atlas jacket

Lektoroval:

**Ing. Ján PRAVDA, DrSc.,
Geografický ústav SAV, Bratislava**